

כי תצא, המדור - הגיגים, ד"ר חזות גבריא

שקט בבקשה!

כִּי יִקְרָא קִנְיָן צְפוּרוֹ לְפָנָיךָ בְּדָרֶךְ בְּכָל-עֵץ אֹרֶץ-הָאֲרָץ אֲפָרְחִים אֹרֶץ בִּיצִים וְהָאֵם רִבְצָתָ עַל-הָאֲפָרְחִים אֹרֶץ עַל-הַבִּיצִים לֹא-תִקַּח הָאֵם עַל-הַבִּיצִים: שְׁלַח תְּשַׁלַּח אֶת-הָאֵם וְאֶת-הַבִּיצִים תִּקַּח-לָךְ לְמַעַן יִיטֵב לָךְ וְהָאֲרָץ יָמִים:

מצווה 'מוזרה' היא מצוות שילוח הקן. מדוע בכלל לגעת בקן? ואם איני מעוניין בבנים אני רשאי לדלג על המצווה? אם יסוד הרחמים נמצא בטעמה של מצווה זו, מדוע התיר הקב"ה שחיטה של בעלי חיים? ומה המשמעות של ייחוס מידת רחמים לבורא עולם, הלא בשביל מרחם צריך מרוחם? ומה היה לפני בריאת העולם בהעדר מרוחם, האם הקב"ה לא היה אז 'בעל הרחמים'?! ומה מקורו של רגש הרחמים הרגש או השכל? האם הרחמים הם חלק אינהרנטי של המשפט העברי או שהם מופעלים באופן נסיבתי בהתאם למקרה? אי אפשר לעסוק במצווה זו מבלי לעיין מעט במשנה המפורסמת בברכות: " **האומר: על קן צפור יגיעו רחמין, ועל טוב יזכר שמך, מודים מודים, משתקין אותו.....**".

א. "על קן צפור יגיעו רחמין" - המשבח את הקב"ה בשל הרחמים הגנוזים במצווה זו, משתקין אותו. מדוע? "שעושה מידותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזרות".

ב. "ועל טוב יזכר שמך" - "משמע על הטובה ולא על הרעה".

ג. "מודים מודים" - "משום דמיחזי כשתי רשויות", (מתוך פירוש הגמרא על אתר).

המכנה המשותף של שלושת האמירות הינו אמירות אמוניות הנשמעות חיוביות בשמיעה ראשונה, ברם, מתוך העמקה דייקנית/פילוסופית/פילולוגית הן עשויות להביא למסקנות פילוסופיות שיש בהם חוסר אמונה עד כדי הצורך ב'השתקת' האומר, ("משתקין", מה זה?).

אמירות ב' ו-ג', אכן פוגמים בייחודו של האל ובאחדותו, הם עלולים להתפרש כאמירות התומכות בעבודה זרה רח"ל. ברם, מה טיבה של אמירה א' נשוא ענייננו? מה רע בכך שאנו מייחסים רחמים לאל? האם איננו אומרים ג' פעמים ביום - "ורחמיו על כל מעשיו"? יושם לב, "על קן צפור יגיעו רחמין" הוא משפט פרשני לטעמה של המצווה שאינו כתוב ואינו נרמז בפסוקי המקרא! ובכן, האם זו הבעיה החמורה? נתינת טעם למצוות?! יש מחכמינו שנטו לכוון זה.

הרב קוק זצ"ל (כך הביא בשמו, בנו הרב צבי יהודה זצ"ל, בהקדמה לסידור **עולת ראיה**), בעקבות פירוש רש"י למשנה סבור כי הדגש כאן הוא על **האומר**. ומיהו האומר לדבריו? החזן.

"...כי באמת אין המשנה פוסלת כלל בהחלט את נתינת הטעם הזו למצוה, אלא פוסלת היא את הכנסתה לתוך מטבע התפלה; כי הטעם הזה כשהוא לעצמו בודאי נתן להאמר בתור הסברה אפשרית למצות ד', בכלל כל רבוי פניה וטעמיה של תורה....." **הודאי שמו - כן תהלתו**.

הסבר זה מציב את המשנה כדין בהבחנה שבין גדרי תפילה לגדרי לימוד תורה. מעבר לבעיית הקונטקסט אנו צריכים להניח כי החזן רשאי להוסיף מטבעות לשון משלו לנוסח התפילה. מאידך, אין לומר כי המשנה מתייחסת לכל מתפלל הנושא תפילה חרישית בליבו, שהרי "משתקין אותו", כלומר הוא מתפלל בקול. יתכן שהמשנה מתכוונת למכריזים על 'אהבתם העזה לאל' באמצעות מדבקות צבעוניות על השמשה האחורית של הרכב.

אפשר כי למשנה זו יסודות היסטוריים מתקופת יבנה כאשר חכמי ישראל נלחמו ונאבקו בעוז נגד הכיתות הנוצריות. שתי הוכחות בולטות לגישה פרשנית זו. האחת - נוסח המשנה המלא במסכת מגילה מדבר על **מינות** (בלשון חז"ל, בדרך כלל הכוונה לנוצרים). " **האומר יברוכך טובים הרי זו דרך המינות, על קן צפור יגיעו רחמין, ועל טוב יזכר שמך, מודים מודים, משתקין אותו**..". השניה - פירוש הירושלמי למשנה: " ר' פינחס בשם ר' סימון כקורא תיגר על מדותיו של הקדוש ברוך הוא. על קן צפור הגיעו רחמין ועל אותו **האיש** לא הגיעו רחמין..".

הביטוי משתקין אותו, נושא אם כן משמעות תקיפה ואלימה ולא רק אמירה מן הסוג ש...ש...קט

להערות: hazutg@gmail.com